

บทที่ 2

การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองสมัยอยุธยาตอนต้น

พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยามีรากฐานความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับแนวคิดทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน ฝ่ายเถรวาท และศาสนาพราหมณ์ แนวคิดทางศาสนาเหล่านี้ คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็น “ พระเจ้าจักรพรรดิราช ” เป็น “ ธรรมราชา ” และ เป็น “ เทวราชา ” ซึ่งความเชื่อในแนวคิดเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาดำรงอยู่มาได้ยาวนานจนตลอดอายุของกรุงศรีอยุธยา

ความเชื่อเรื่อง “ พระเจ้าจักรพรรดิราช ” หรือ “ พระราชาธิราชผู้ยิ่งใหญ่กว่าพระราชาทั้งปวง ” (universal monarch) เป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ทั้งในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ (อาคม พัดมียะ และนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2527 : 7) เรื่องราวของพระเจ้าจักรพรรดิราชมีปรากฏอยู่ทั้งใน Samavidhana Brahmana คัมภีร์เก่าแก่ของศาสนาพราหมณ์ก่อนสมัยพุทธกาล (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2531 : 98 อ้างจาก P.V. Kane, 1973) และในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอีกหลายแห่ง เช่น อัญฐานपालิเอกนิบาต อังคุตตรนิกาย และในจักรวัตติสูตรปาฏิภวรรคที่หมินิกาย (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2531: 98) ความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชถูกนำเข้ามาผูกพันกับศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้ง มีการกล่าวถึงการเกิดพระเจ้าจักรพรรดิราชในไตรภูมิพระร่วงว่า

...คนผู้ใดที่ได้กระทำบุญแต่ก่อนคือว่าได้ปฏิบัติบูชาแก่พระศรีรัตนตรัย แลรู้จักคุณพระพุทธเจ้าพระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แลให้ทานรักษาศีลเมตตาภาวนา ครั้นตายก็เอาตนไปเกิดในสวรรค์ ลางคาบเล่าได้ไปเกิดเป็นท้าวเป็นพระญาผู้ใหญ่ แลมีศักดิ์ศรีมียศมีบริวารเป็นอนเนกอนันต์ได้ ได้ปราบท้าวทั้งจักรวาลแล... (ไตรภูมิภค, 2526: 49)

จะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชได้ถูกนำมาอธิบายโดยหลักการวิญญูสงสารและกรรม ซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา ทำให้ผู้ที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชต้องสะสมคุณความดีสร้างบุญบารมี เพื่อเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ความเชื่อเรื่องพระเจ้า

จักรพรรดิราชในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏในจารึกลานทอง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรีว่า “...พระราชผู้ยิ่งใหญ่กว่าพระราชทั้งหลายในอยุธยา ทรงพระนามว่าจักรพรรดิโปรดให้สร้างสถูปองค์นี้ขึ้นไว้...พระราชโอรสของพระองค์ผู้เป็นพระราชเหนือพระราชทั้งหลายในพื้นที่แผ่นดินทั้งหมด และเป็นราชาธิราชผู้ประเสริฐ โปรดให้ปฏิสังขรณ์ให้กลับคืนดี...” (ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3, 2508 : 76)

เนื่องจากความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชถูกนำมาเชื่อมโยงกับศาสนาพุทธอย่างมาก พระเจ้าจักรพรรดิราชจึงไม่เป็นเพียงแค่พระราชธิราชผู้ยิ่งใหญ่เหนือราชาทั้งปวงเท่านั้น แต่ยังต้องเป็นพระราชธิราชผู้ทรงธรรมด้วย ดังนั้น พระเจ้าจักรพรรดิราชจึงต้องเป็น “ ธรรมราชา ” ด้วย ธรรมราชาคือพระราชผู้มีธรรม หรือพระราชผู้ปฏิบัติตามธรรม ธรรมราชาชี้ให้เห็นความชอบธรรมและพระราชอำนาจในการปกครองของกษัตริย์ซึ่งมีขอบเขตของ “ ธรรม ” อันเป็นที่รับรู้ร่วมกันระหว่างกษัตริย์และประชาชน (ธิดา สาระยา, 2537 : 23) ลักษณะของธรรมราชาถูกกำหนดโดยหลักการของ “ ทศพิธราชธรรม ” หรือราชธรรม 10 ประการที่พระมหากษัตริย์ควรปฏิบัติ “ สังคหวัตถุ 5 ” หรือพระราชจรรยาคุณวัตร 5 ประการ และ “ จักรวรรดิวัตร ” หรือพระราชจรรยาคุณวัตรสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ 10 ประการ (ธิดา สาระยา, 2537 : 24 อ้างจาก สมเด็จพระญาณสังวร, 2516)

หลักการของธรรมราชาเป็นตัวกำหนดพระราชจริยานุวัตรของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นกษัตริย์ผู้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชจึงต้องปฏิบัติตามหลักธรรมราชานี้ ทำให้พระเจ้าจักรพรรดิราชเป็นพระราชธิราชที่ทรงปกครองโดยอาศัยธรรมเป็นที่ตั้ง ในไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงพระเจ้าจักรพรรดิราชว่า “...แม้ท่านว่ากล่าวถ้อยคำสิ่งใดก็ดีแล บังคับบัญชาสิ่งใดก็ดี เทียรย่อมชอบด้วยทรงธรรมทุกประการแล ท่านนั้นเป็นพระญา ทรงพระนามชื่อว่าพระญาจักรพรรดิราชแล...” (ไตรภูมิพระร่วง, 2526: 49) การที่พระเจ้าจักรพรรดิราชเป็นผู้ทรงธรรม คือเหตุแห่งความชอบธรรมในการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิราช (สมบัติ จันทรวงศ์, 2527 : 11)

เนื่องจากความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชเป็นแนวคิดที่ผูกพันอยู่กับศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ทำให้ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณใกล้เคียงที่ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ลงรากฐานอยู่ มีความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราชหยั่งรากลงไปด้วย กลุ่มอำนาจทางการเมืองสำคัญ 2 แห่ง ในบริเวณนี้ คือ กลุ่มละโว้-อโยธยา และกลุ่มสุพรรณภูมิ ต่างก็มีความเชื่อในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จากการสถาปนาอำนาจทางการเมืองเหนือกรุงศรีอยุธยา โดยมีกลุ่มทั้งสองนี้เป็นอำนาจหนุนหลังการก่อตั้ง “ กรุงศรีอยุธยา ” โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติสร้างเครือข่ายการเมือง เพื่อรวมกลุ่มเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีกรุงศรี

อยุธยาเป็นศูนย์กลางในฐานะ “ กรุง ” หรือ “ นครหลวง ” (ธิดา สาระยา, 2537 : 121) ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ณ กรุงศรีอยุธยา จึงอยู่ในฐานะ “ พระเจ้าจักรพรรดิราช ” เป็นราชาธิราชเหนือราชาทั้งปวง คือ ราชาอื่น ๆ ที่ครอบครองเมืองต่าง ๆ ของกลุ่มอำนาจทางการเมืองทั้งสอง เช่น ขุนหลวงพะงั่วครองราชสมบัติเมืองสุพรรณภูมิ พระราเมศวรครองราชสมบัติเมืองละโว้ เป็นต้น

ความเชื่อแบบ “ เทวราชา ” เป็นความเชื่อที่รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งถือว่ากษัตริย์เป็นภาคอวตารของพระเจ้าหรือสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าหรือทั้งสองอย่าง (ไฮน์-เกลเดิน, 2525: 11) ความเชื่อแบบ “ เทวราชา ” ในดินแดนตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำอิระวดี แม่น้ำเจ้าพระยาจนกระทั่งถึงแม่น้ำโขง จะมีสองลักษณะคือ ความเชื่อแบบไศวนิกายที่พระมหากษัตริย์เป็นส่วนหนึ่งของพระศิวะ และแบบไวษณพนิกายซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นภาคอวตารของพระนารายณ์ (ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอิทธิพลของไวษณพนิกายมีสูงมาก) ทั้งสองลักษณะจะทำให้พระมหากษัตริย์กลายเป็นสมมุติเทพ มีฐานะเป็น “ พระเจ้าอยู่หัว ” คือผู้อยู่เหนือคนทั้งปวงเป็นเทพเจ้า เป็น “ พระเจ้าแผ่นดิน ” คือ เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งประเทศ และจะพระราชทานแผ่นดินนั้นให้กับใครก็ได้ และเป็น “ เจ้าชีวิต ” คือ ทรงเป็นเจ้าของชีวิตประชาชนทั้งแผ่นดิน ทรงมีสิทธิที่จะสั่งประหารชีวิตใครก็ได้ แต่ก็ทรงมีหน้าที่ที่จะต้องคุ้มครองคนทั้งแผ่นดินเช่นกัน (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2516: 17-18)

เมื่อความเชื่อในแนวคิด “ พระเจ้าจักรพรรดิราช ” “ ธรรมราชา ” และ “ เทวราชา ” ถูกนำมาเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา สถานะของพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาจึงถูกยกให้มีความสำคัญอย่างสูงสุด ดังนั้นระเบียบพิธีการแบบศาสนาพราหมณ์จึงถูกนำเข้ามาใช้กำหนดสภาพแวดล้อมของพระมหากษัตริย์ให้เหมาะสมกับฐานะและความยิ่งใหญ่ (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2536: 51) ไม่ว่าจะเป็นระเบียบแบบแผนในราชสำนัก พระราชประเพณีต่าง ๆ ที่พระมหากษัตริย์จะต้องทรงปฏิบัติ และการใช้กฎหมายที่เข้มงวดเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสถานะของพระมหากษัตริย์

ความสัมพันธ์ระหว่างละโว้และสุพรรณภูมิ

ในพุทธศตวรรษที่ 18-19 ปรากฏการเติบโตของเมืองต่าง ๆ ในลักษณะของ กลุ่มเมืองเป็นระบบเมืองคู่ ซึ่งเป็นการสร้างขอบเขตอำนาจทางการเมืองให้ขยายขึ้นมากกว่า อำนาจทางการเมืองของเมืองเดียว ระบบเมืองคู่ คือ การรวมเมือง 2 เมืองเข้าด้วยกัน ภายใต้ การปกครองหรืออำนาจของผู้ปกครองคนเดียวแต่มีฐานอำนาจอยู่ที่เมือง 2 เมืองคู่กัน และอาจมี เมืองเล็กอื่น ๆ เป็นบริวาร (ธิดา สาระยา, 2537 : 114) ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณใกล้เคียงก็เช่นกันปรากฏเมืองต่าง ๆ ที่เติบโตในระบบเมืองคู่ เช่น สุพรรณภูมิ-แพรคศรีราชา ละโว้-อโยธยา สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย สระหลวง-สองแคว เป็นต้น

สุพรรณภูมิ-แพรคศรีราชา สุพรรณภูมิเป็นเมืองใหญ่บนลุ่มแม่น้ำท่าจีนเป็น เมืองเอกแตกเพราะสร้างคร่อมสองฝั่งแม่น้ำ แพรคศรีราชาเป็นเมืองที่อยู่ใกล้เคียงกันบนฝั่งแม่น้ำน้อย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2534 : 229,231) เป็นกลุ่มเมืองที่มีอำนาจครอบครองบริเวณฝั่ง ตะวันตกของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อสุพรรณภูมิเติบโตเต็มที่เป็นแคว้นขนาดใหญ่ระบบเมืองคู่ จึงหมดความสำคัญไปโดยปริยาย แต่แพรคศรีราชาก็ยังเป็นเมืองที่ผู้ครองแคว้นสุพรรณภูมิต้อง ส่งพระราชโอรสไปปกครองจนถึงสมัยสมเด็จพระนครินทราชา

ละโว้-อโยธยา ละโว้และอโยธยาเป็นเมืองที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำลพบุรีและป่าสัก ละโว้นั้นเป็นเมืองที่มีมาแต่สมัยทวารวดี ส่วนอโยธยานั้นเป็นเมืองที่อยู่ในขอบข่ายของละโว้ มีแม่น้ำลพบุรีเชื่อมทั้งสองเข้าด้วยกัน (ธิดา สาระยา, 2537 : 119 ศรีศักร วัลลิโภดม, 2534 : 234) อโยธยาจึงเป็นเหมือนส่วนขยายของละโว้ด้วยประการหนึ่ง ละโว้-อโยธยาครอบครองฝั่ง ตะวันออกของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ทั้งกลุ่มสุพรรณภูมิและกลุ่มละโว้ต่างก็เป็นกลุ่มเมืองที่มีอำนาจครอบครองอยู่ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่เพียงอำนาจทางการเมืองแต่ยังรวมไปถึงเศรษฐกิจด้วย กลุ่ม สุพรรณภูมิซึ่งมีอำนาจเหนือลุ่มแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำน้อย ทำให้สามารถควบคุมเส้นทางการ ค้าทางฝั่งตะวันตกซึ่งติดต่อกับสุโขทัยและเกาะตะมะ ในขณะที่กลุ่มละโว้มีอำนาจเหนือลุ่มแม่น้ำ ลพบุรีและป่าสัก ก็สามารถควบคุมเส้นทางการค้าที่เชื่อมต่อกับลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบนและ เส้นทางอีสานใต้ไว้ได้ อำนาจของทั้งกลุ่มสุพรรณภูมิและกลุ่มละโว้ต่างทัดเทียมกันบนลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยา อีกทั้งยังมีอำนาจทางเศรษฐกิจหนุนหลังอยู่ เมื่อกลุ่มสุพรรณภูมิและกลุ่มละโว้มี ความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน (อาคม วัฒนียะ และนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2527: 9) ความพยายาม ในการสร้าง “ กรุง ” เพื่อเป็นศูนย์กลางของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเกิดขึ้น (ธิดา สาระยา, 2533: 114) เมื่อมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ทั้งกลุ่มสุพรรณภูมิและกลุ่มละโว้ต่างเป็นอำนาจเบื้อง

หลังให้กับการคงอยู่ของกรุงศรีอยุธยาในระยะต้น แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองกลุ่มต่างก็แข่งขันกันที่จะได้มาเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พ.ศ.1893-1912) เสด็จเสวยราชสมบัติ ณ กรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ.1893 นั้น “...โปรดให้ขุนหลวงพะงั่วซึ่งเป็นพี่พระมเหสี และตรัสเรียกว่าพระเชษฐานั้น เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ไปครองราชสมบัติ ณ เมืองสุพรรณบุรี จึงให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราเมศวรขึ้นไปครองราชสมบัติในเมืองลพบุรี...” (พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 57) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสุพรรณภูมิและละโว้ซึ่งเป็นฐานอำนาจที่ค้ำจุนความมั่นคงของกรุงศรีอยุธยา และสุพรรณภูมียังมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับสุโขทัยซึ่งมีอำนาจอยู่ทางลุ่มแม่น้ำยม (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2528: 8) เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เสด็จสวรรคต ใน พ.ศ.1912

...จึงพระราชกุมารท่านสมเด็จพระราเมศวรเจ้าเสวยราชสมบัติ ครั้นถึงศักราช 732 จอศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จมาแต่เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา และท่านจึงให้สมเด็จพระราเมศวรเจ้า เสด็จไปเสวยราชสมบัติเมืองลพบุรี... (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 444)

เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จมากรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.1913 “...สมเด็จพระราเมศวรออกไปอัญเชิญเสด็จเข้ามาพระนคร ถวายราชสมบัติ ถวายบังคมลาขึ้นลพบุรีดังเก่า...” (พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 4 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 4 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 4 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 4-5 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 12)

ต่อมาสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 เสด็จสวรรคต พ.ศ.1931 “...เจ้าทองลัน พระราชกุมารท่านได้เสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยาได้ 7 วัน จึงสมเด็จพระราเมศวรยกพลมาแต่เมืองลพบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา และท่านจึงให้พิฆาตเจ้าทองลันเสีย...” (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 445 พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 5 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 6 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 59 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 13 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 7)

สมเด็จพระบรมราชาธิราชพระราชโอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าขึ้นครอง
ราชสมบัติเมื่อ พ.ศ.1938 จนกระทั่ง พ.ศ.1952 สมเด็จพระบรมราชาธิราชทรง

...พิโรธเจ้าเสนาบดี และท่านให้กุมเจ้าเสนาบดี ๆ หนีรอด ไปอยู่ฟากปทาคูจาม
นั้น เจ้าเสนาบดีจึงให้ไปเชิญสมเด็จพระอินทราชาเจ้า มาแต่เมืองสุพรรณบุรี
ว่าจะยกเข้ามาเอาพระนครศรีอยุธยาถวาย ครั้นสมเด็จพระอินทราชาเจ้า
เสด็จมาถึงไซรี เจ้าเสนาบดีจึงยกพลไปปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้จึงเชิญ
สมเด็จพระอินทราชาเจ้าขึ้นเสวยราชสมบัติ...ให้สมเด็จพระยามรามเจ้าไปกิน
เมืองปทาคูจาม... (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 446 พก.ฉบับ
สมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 9 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 10
พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 60 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537:
15 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 11)

พ.ศ.1967 สมเด็จพระนครินทราชาธิราชเสด็จสวรรคต เจ้าอ้ายพระยาพระราช
โอรสองค์ใหญ่ยกกำลังพลลงมาจากเมืองสุพรรณภูมิ เจ้ายี่พระยาพระราชโอรสองค์รองยก
กำลังพลมาจากเมืองแพรกศรีราชา “...ครั้งนั้นเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา พระราชกุมาร
ท่านชนช้างด้วยกัน ณ สะพานป่าถ่าน ถึงพิราลัยทั้งสองพระองค์ จึงพระราชกุมารเจ้าสามพระ
ยาได้เสวยราชสมบัติ...” (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 446 พก.ฉบับสมเด็จพระพน
รัตน์, 2515: 10 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 11-12 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม
1, 2534: 61 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 15-16 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 12-13)
เจ้าสามพระยานั้นเสด็จมาจากเมืองชัยนาท (พิษณุโลก) และขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นสมเด็จพระ
พระบรมราชาธิราชที่ 2)

การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองทั้ง 4 ครั้งนี้นับเป็นการแสดงให้เห็นถึงความ
สัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสุพรรณภูมิและกลุ่มละโว้ ที่ใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นราก
ฐานค้ำจุนความมั่นคงของกรุงศรีอยุธยาในช่วงเริ่มต้น จนกระทั่งสามารถรวมกลุ่มสุพรรณภูมิ
และกลุ่มละโว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้

สมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จมาจากเมืองสุพรรณภูมิ หลังจากทรงรออยู่ 1
ปีเศษ เพื่อเสวยราชสมบัติ ณ กรุงศรีอยุธยา แล้วให้สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าขึ้นครองเมือง
ละโว้ ที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชทรงรออยู่เป็นเวลานาน อาจจะเป็นเพราะทรงต้องการดู

ปฏิกริยาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่มีต่อพระองค์และสุพรรณภูมิ อีกทั้งน่าจะเป็นการเตรียม
 ละสมกำลังพลด้วย และเมื่อพระองค์เสด็จมายังกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระรามาธิบดีก็กลับไป
 ยังเมืองละโว้ ในพระราชพงศาวดารทุกฉบับไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งของสมเด็จพระ
 บรมราชาธิราชและสมเด็จพระรามาธิบดี อาจจะเป็นเพราะสมเด็จพระรามาธิบดีทรงตระหนักดีถึง
 พระราชอำนาจของพระปิตุลา จึงทรงยอมเสด็จกลับเมืองละโว้โดยไม่เกิดเรื่องขัดแย้งกัน
 ระหว่างทั้งสองพระองค์ และทรงรอเวลาที่จะได้เสด็จกลับมากองศรีอยุธยาอีกครั้ง ในขณะที่
 เดียวกันสมเด็จพระบรมราชาธิราชก็ทรงไม่ต้องการที่จะมีเรื่องขัดแย้งกับพระราชนัดดา เพราะ
 ทรงต้องอาศัยอำนาจจากกลุ่มละโว้เพื่อกองศรีอยุธยา

ดังนั้น ด้วยกำลังพลจากเมืองละโว้สมเด็จพระรามาธิบดีน่าจะทรงเป็นผู้ที่จะ
 ครองราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา สืบต่อจากสมเด็จพระบรมราชาธิราช แต่เมื่อสมเด็จพระบรม
 ราชาธิราชเสด็จสวรรคต สันนิษฐานว่าพระเจ้าทองลันพระราชโอรสเสด็จประทับอยู่ที่กรุงศรี
 อยุธยา จึงได้ฉวยโอกาสนี้เสด็จเสวยราชสมบัติก่อน เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีทรงทราบจึงเสด็จ
 ยกกำลังพลมาจากเมืองละโว้ จับพระเจ้าทองลันประหารชีวิตแล้วเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ นับ
 เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาที่มีการประหารชีวิตพระราชวงศ์อันเนื่องมาจากการ
 แย่งชิงอำนาจทางการเมือง เหตุที่สมเด็จพระรามาธิบดีต้องประหารพระเจ้าทองลันสันนิษฐาน
 ว่าเนื่องมาจากพระเจ้าทองลันอาจจะรวบรวมกำลังพลเพื่อต่อสู้กับสมเด็จพระรามาธิบดี และ
 อาจจะมีผู้ให้การสนับสนุนมาก จึงไม่สามารถที่จะละเว้นพระเจ้าทองลันได้ อย่างไรก็ตาม
 ปฏิกริยาจากฝ่ายสุพรรณภูมิในกรณีนี้ไม่ปรากฏให้เห็น อีกทั้งไม่มีการยกกำลังพลจากฝ่าย
 สุพรรณภูมิไปสนับสนุนพระเจ้าทองลันด้วย

พระราชวงศ์ฝ่ายละโว้เสวยราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยาอยู่จนกระทั่ง พ.ศ.1952
 รัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระนครินทราชาเสด็จยกกำลังพลมาจากเมือง
 สุพรรณภูมิ ขึ้นครองราชสมบัติแทนสมเด็จพระรามาธิบดี แล้วให้สมเด็จพระรามา
 ราชาธิราชเสด็จไปประทับที่ปทาคูจาม ฝ่ายสุพรรณภูมิลอยอยู่ถึง 20 ปีเศษ จึงยกกำลังพลมายัง
 กรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีประหารชีวิตพระเจ้าทองลัน ฝ่ายสุพรรณภูมิกลับ
 เงียบสงบไม่แสดงปฏิกริยาใด แต่ระยะเวลา 20 ปีเศษนี้เมื่อสมเด็จพระนครินทราชาเสด็จยก
 กำลังพลมาก็สามารถได้กรุงศรีอยุธยาไว้ในอำนาจโดยง่าย แสดงว่าเวลา 20 ปีกว่าที่ผ่านมา
 ฝ่ายละโว้ไม่สามารถที่จะวางรากฐานให้หยั่งลึกลงในกรุงศรีอยุธยาได้ อีกทั้ง “...เจ้าเสนาบดีให้
 ไปเชิญสมเด็จพระอินทราชาเจ้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี ...สมเด็จพระอินทราชาเจ้าเสด็จมาถึงไซ้
 จึงเจ้าเสนาบดียกพลเข้าไปปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้...” (พง.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ

2515: 446) จะเห็นว่า “ เจ้าเสนาบดี ” เป็นผู้ที่สนับสนุนสมเด็จพระนครินทราชาและยัง “ ปล้น ” เอากรุงศรีอยุธยาไม่มีความมั่นคงและเข้มแข็ง และเมื่อสมเด็จพระนครินทราชาเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นสมเด็จพระนครินทราชาธิราชแล้ว โปรด ฯ ให้สมเด็จพระรามราชาธิราชเสด็จไปประทับที่ปทาคูจาม (สำหรับปทาคูจามยังเป็นที่ถกเถียงกันว่า ที่ได้คือปทาคูจาม บ้างว่าปทาคูจามอยู่นอกกรุงศรีอยุธยาบริเวณคลองคูจาม บ้างว่าปทาคูจามอยู่ในกัมพูชา ยังไม่มีข้อยุติ ดังนั้นจึงไม่อาจจะสรุปได้ว่าปทาคูจามคือสถานที่ใด เนื่องจากสถานที่ทั้งสองแห่งต่างเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยังไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจน)

สมเด็จพระนครินทราชาธิราชทรงให้สมเด็จพระรามราชาธิราชไปอยู่ที่อื่น (ปทาคูจาม) โดยไม่ได้ประหาร เหมือนเมื่อครั้งสมเด็จพระรามศวรประหารพระเจ้าทองล้านนินิฐานว่าประการแรกสมเด็จพระนครินทราชาธิราชทรงมีฐานอำนาจและกำลังพลที่เข้มแข็งพอที่จะไม่เกรงกลัวฝ่ายสมเด็จพระรามราชาธิราช หรือในทางตรงข้ามประการที่สองสมเด็จพระนครินทราชาธิราชทรงไม่ต้องการที่จะมีเรื่องบาดหมางระหว่างทั้งสองฝ่าย และทรงต้องการใช้กำลังพลของทั้งสองฝ่ายเพื่อเสริมสร้างราชอาณาจักรแห่งกรุงศรีอยุธยา โดยการเสด็จไปตีหัวเมืองเหนือ (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 446)

สมเด็จพระนครินทราชาธิราชโปรด ฯ ให้พระราชโอรสไปครองเมืองสำคัญต่าง ๆ ดังนี้ เจ้าอ้ายพระยาครองเมืองสุพรรณภูมิ เจ้ายี่พระยาครองเมืองแพรกศรีราชา และเจ้าสามพระยาครองเมืองชัยนาท (พิชณโลก) (พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 10 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 11 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 15 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 12 พก.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 61) และเมื่อสมเด็จพระนครินทราชาธิราชเสด็จสวรรคต เจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยาต่างก็ยกกำลังพลเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา ทรงชนช้างกันที่สะพานป่าถ่านในเขตกำแพงกรุงศรีอยุธยา ทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์จากการชนช้าง “...มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยา ทูลอาการซึ่งพระเชษฐาธิราชขาดคอช้างทั้งสองพระองค์ แล้วเชิญเสด็จเข้ามาในพระนครครองราชสมบัติ...” (พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 10 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 16 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 13 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 16 พก.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 61) จะเห็นได้ว่าเจ้าสามพระยาก็เสด็จมาถึงนอกกรุงศรีอยุธยาแล้ว เพราะเหล่ามุขมนตรีออกไปเฝ้าและเชิญเสด็จเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา แสดงว่าพระองค์เองก็เสด็จยกกำลังพลมาจากเมืองชัยนาท แต่อาจจะเนื่องมาจากกระยะทางไกลทำให้พระองค์มาถึงล่าช้ากว่าพระเชษฐาทั้งสองพระ

องค์ หรือถ้าจะพิจารณาในอีกลักษณะหนึ่งคือเจ้าสามพระยาทรงคาดคะเนล่วงหน้าแล้วว่า พระเชษฐาทั้งสองพระองค์จะต้องเสด็จเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาอย่างแน่นอน พระองค์จึงทรงรออยู่นอกกรุงศรีอยุธยาเพื่อดูสถานการณ์ระหว่างเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยาก่อน แต่เมื่อทั้งสองพระองค์ทรงปะทะกันด้วยการชนช้างและสิ้นพระชนม์ทั้งสองพระองค์ จึงกลายเป็นผลดีต่อเจ้าสามพระยาที่เสด็จขึ้นครองราชสมบัติโดยง่าย

เมื่อเจ้าสามพระยาเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 แล้วการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองจากเมืองสุพรรณภูมิและเมืองละโว้ได้ยุติลง ทั้งสุพรรณภูมิและละโว้ต่างก็เป็นรากฐานที่สำคัญของกรุงศรีอยุธยา ละโว้นั้นนับว่าถูกละเลยไม่กล่าวถึงนับตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติครั้งหลัง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทรงโปรดให้พระราชโอรสเสด็จไปครองเมืองละโว้ด้วย จะเห็นได้ว่าพระราชวงศ์ฝ่ายละโว้พยายามที่จะสร้างรากฐานให้มั่นคงที่กรุงศรีอยุธยา โดยไม่ต้องพึ่งพากำลังพลและอำนาจทางการเมืองจากละโว้อีกทั้งพยายามลดความสำคัญของละโว้ลง

ส่วนสุพรรณภูมินั้นนับจากสมเด็จพระนครินทราชาธิราชเสด็จเสวยราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยา ทรงรวมอำนาจของสุพรรณภูมิเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาโดยให้สุพรรณภูมิอยู่ในฐานะเมืองลูกหลวง โดยให้พระราชโอรสพระองค์ใหญ่เสด็จไปครองเมือง เมืองแพทศรีราชา และเมืองชัยนาทก็เช่นเดียวกัน การที่ทำให้กลุ่มเมืองฝ่ายสุพรรณภูมิลดความสำคัญลงจากเมืองที่เป็นรากฐานค้ำจุนกรุงศรีอยุธยา มาเป็นเมืองลูกหลวงที่อยู่ในการดูแลของกรุงศรีอยุธยาเป็นความพยายามที่จะลดทอนอำนาจของหัวเมืองต่าง ๆ ลง เพื่อสร้างกรุงศรีอยุธยาให้เป็นศูนย์กลางทางการเมืองอย่างแท้จริง และหลังจากเจ้าอ้ายพระยาแล้วก็ปรากฏว่ามีพระราชโอรสเสด็จไปครองเมืองสุพรรณภูมิอีกเลย จนกระทั่งในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031) ทั้งเมืองละโว้และเมืองสุพรรณภูมิปรากฏในพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมืองว่าเป็นเพียง “ เมืองชั้นที่ 4 ” (โยนิโอะ อิติอิ, 2522 : 151) หรือเมืองจัตวาเท่านั้น จะเห็นได้ว่าเมืองสุพรรณภูมิลดระดับลงอย่างรวดเร็ว โดยพระราชวงศ์ฝ่ายสุพรรณภูมิซึ่งได้ครองราชสมบัติเหนือกรุงศรีอยุธยา เช่นเดียวกับเมืองละโว้ซึ่งก็ถูกลดความสำคัญลงไป

การยึดอำนาจภายในพระนคร

จากความพยายามของพระมหากษัตริย์หลายพระองค์นับตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชา ธิราชที่ 2 (พ.ศ.1967-1991) เป็นต้นมา ในการรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ และจำกัดอำนาจของหัวเมืองเหล่านั้น ทำให้การใช้กำลังพลจากหัวเมืองในการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง

เมืองยุติไปโดยปริยาย แต่สิ่งที่มาแทนที่ คือ การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในกรุงศรีอยุธยา จากความสำเร็จของสมเด็จพระไชยราชาธิราชซึ่งในที่สุดก็สามารถรวบรวมหัวเมืองฝ่ายเหนือ เอาไว้ในพระราชอำนาจของกรุงศรีอยุธยาได้ และพระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มการ ยึดอำนาจใน กรุงศรีอยุธยาขึ้น นั่นคือการแย่งชิงราชสมบัติจากพระรัชฎาธิราช และให้ประหารพระรัชฎาธิราช เสีย (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 454 วัน วลิต, 2523: 61)

ในรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พ.ศ.2077-2089) พระองค์ทรงรวบรวมหัวเมืองฝ่ายเหนือไว้ในพระราชอำนาจ ให้เชื้อพระวงศ์และขุนนางหัวเมืองเหนือลงมาประจำอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยา การกระทำเช่นนี้ให้ผลทั้งที่ดีและไม่ดี ผลดีก็คือการที่พระราชวงศ์และขุนนางเหล่านี้อยู่ “ ใกล้พระเนตรพระกรรณ ” ไม่สามารถรวบรวมกำลังพลขึ้นต่อต้านได้ และผลเสียก็คือ การที่มีพระราชวงศ์และขุนนางฝ่ายเหนือมารวมกันอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ทำให้ขุนนางในราชสำนักของสมเด็จพระไชยราชาแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มขุนนางราชสำนักเดิม กับกลุ่มขุนนางหัวเมืองฝ่ายเหนือ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2523: 20)

กลุ่มขุนนางราชสำนักเดิม คือ กลุ่มขุนนางในกรุงศรีอยุธยานับตั้งแต่ขุนนางชั้นผู้ใหญ่เช่น พระยามหาเสนา จนกระทั่งถึงขุนนางชั้นผู้น้อยอย่างพันบุตรศรีเทพ เป็นต้น

กลุ่มขุนนางหัวเมืองฝ่ายเหนือ คือ กลุ่มของเชื้อพระวงศ์และขุนนางจากหัวเมืองฝ่ายเหนือที่สมเด็จพระไชยราชาธิราชให้ลงมาประจำอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา เช่น ขุนพิเรนทรเทพ ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์หัวเมืองฝ่ายเหนือ ขุนอินทรเทพ หมื่นราชเสนาหา เป็นต้น

เนื่องจากสมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงใช้วิธีการเด็ดขาดในการจัดการกับการกระด้างกระเดื่องของหัวเมืองฝ่ายเหนือ เช่น การประหารพระยานารายณ์กบฏเมืองกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ.2081 (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 454) ทำให้กลุ่มขุนนางหัวเมืองฝ่ายเหนือไม่กล้าที่จะกระทำการอันรุนแรง แต่เมื่อสมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จสวรรคต สถานการณ์ก็เริ่มตึงเครียดมากขึ้น พระยอดฟ้าพระราชโอรสของสมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติด้วยการสนับสนุนของกลุ่มขุนนางราชสำนักเดิม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพระราชมารดาแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ ที่ทรงมีพระราชอำนาจในราชสำนักทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้า (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2523: 20)

เมื่อพระยอดฟ้าเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัตินั้น มีพระราชวงศ์อีกพระองค์หนึ่งซึ่งสามารถสืบราชบัลลังก์ได้เช่นกัน คือ พระเทียรราชา พระอนุชาของสมเด็จพระไชยราชาธิราช แต่เมื่อกกลุ่มขุนนางให้การสนับสนุนพระยอดฟ้า พระองค์จึงหลีกเลี่ยงการขัดแย้งกับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ด้วยการออกผนวชที่วัดราชประดิษฐฐาน (พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 22 พก.

ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 25 ปก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 28 ปก.ฉบับ
บริติชเซียม 2537: 21 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 66)

แม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ทรงมีความสัมพันธ์กับพันบุตรศรีเทพ แล้วยกให้เป็นขุน
ชินราช ต่อมาพระนางในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้แต่งตั้งขุนชินราชเป็นขุนวรวงศา
ธิราชอยู่กรมสารบัญชี่มีหน้าที่พิจารณาเลกสั่งกักเพื่อเป็นการสะสมกำลังพลให้มากขึ้น การที่
ขุนวรวงศาธิราชมีอำนาจในราชสำนักมากขึ้นจากการสนับสนุนของแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์
สร้างความไม่พอใจให้กับขุนนางผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระยามหาเสนา ต่อมาพระยามหา
เสนาถูกเรียกให้เข้าเฝ้าที่ประตูดิน เมื่อกลับออกมาเวลาค่ำพระยามหาเสนาถูกแทงเสียชีวิต
หลังจากนั้นไม่นานแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์สนับสนุนให้มีการแต่งตั้งขุนวรวงศาธิราชเป็นผู้สำเร็จ
ราชการแผ่นดิน ขุนวรวงศาธิราชจึงให้นายจันนองชาย (อยู่บ้านมหาโลก) เป็นอุปราช (ปก.
ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 23-24 ปก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 27 ปก.ฉบับ
บริติชมิวเซียม 2537: 22 ปก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 30 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา
เล่ม 1, 2534: 66)

หลังจากนั้นขุนวรวงศาธิราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ เกรงการกระด้าง
กระเดื่องของหัวเมืองฝ่ายเหนือจึง “...สั่งสมุหนายกให้มีตราขึ้นไปหาเมืองเหนือทั้ง 7 หัวเมืองลง
มา...” (ปก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 25 ปก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 29
ปก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 22) ต่อมาการปลงพระชนม์พระยอดฟ้าก็เกิดขึ้น ในพระราช
พงศาวดารหลายฉบับกล่าวถึงว่า “...ขุนวรวงศาธิราชคิดกันกับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ ให้เอา
พระยอดฟ้าไปประหารชีวิตเสีย...” (ปก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 29 ปก.ฉบับ
สมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 25 ปก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 22 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา
เล่ม 1, 2534: 67) ส่วน วัน วลิต (Van Vliet) กล่าวว่าพระยอดฟ้าทรงถูกปลงพระชนม์ด้วยการ
วางยาพิษ (วัน วลิต, 2523 : 65)

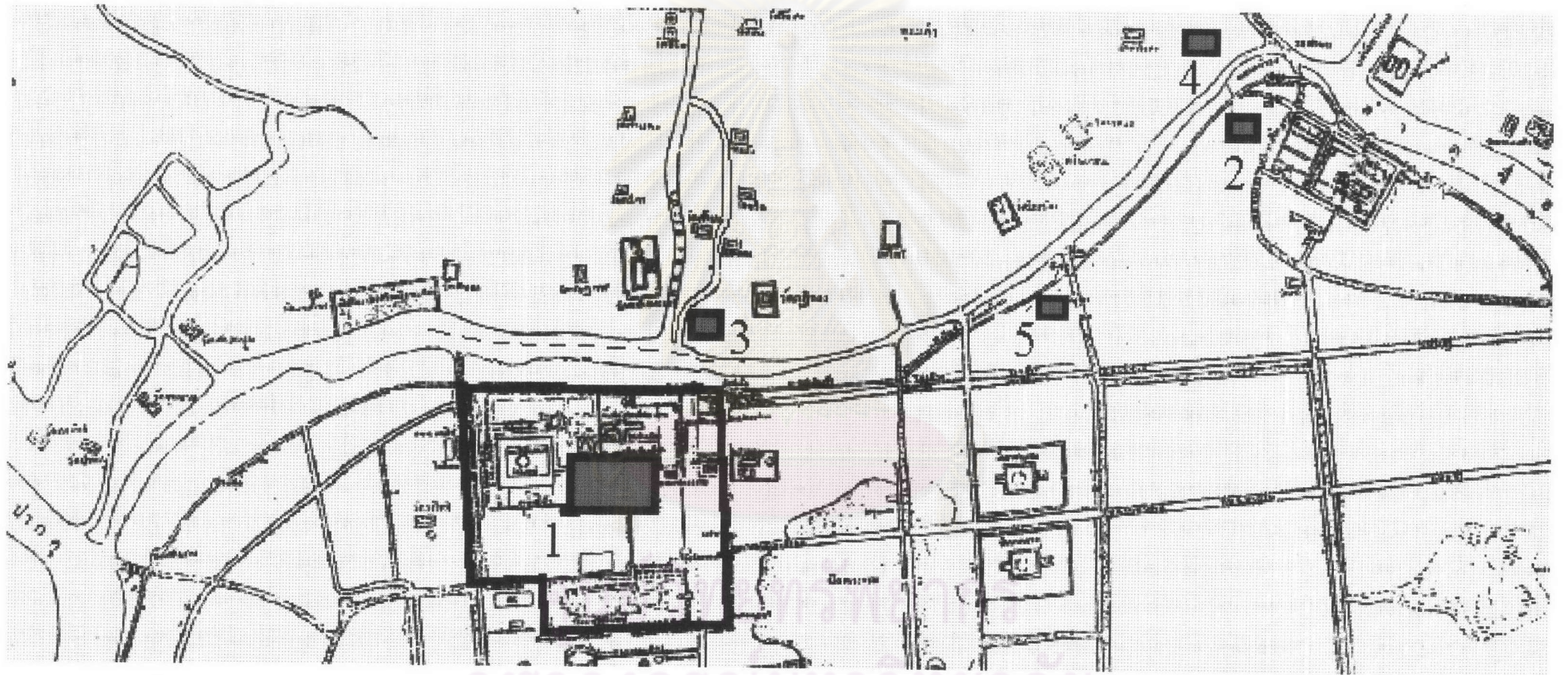
พระยอดฟ้าถูกปลงพระชนม์โดยวิธีการประหารหรือวางยาพิษ ถ้าพิจารณา
โดยหลักธรรมชาติแล้วแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์เป็นพระมารดาแท้ ๆ ไม่มีเหตุผลใดเลยที่ทำให้
สมควรจะตัดสินพระทัยปลงพระชนม์พระราชโอรส เหตุผลประการเดียวอาจจะไม่เพียงพอที่จะ
อธิบายพระนางได้ แต่แม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์อยู่ในราชสำนักมานานพอที่จะเข้าใจถึงสถาน
การณ์ความตึงเครียดระหว่างกลุ่มขุนนางแต่ละฝ่าย การปลงพระชนม์พระยอดฟ้ามีแต่จะทำให้
สถานการณ์เข้าสู่ภาวะวิกฤติเร็วขึ้น และถ้าพระราชโอรสของพระนางสิ้นพระชนม์ด้วยการตัด
สินพระทัยของพระนางเองแล้วจะทำให้พระนางไม่ได้รับการสนับสนุนจากเหล่าขุนนางบางส่วน

ที่ไม่พอใจขุนวรวงศาธิราช โดยเฉพาะอย่างยิ่งขุนนางผู้ใหญ่ซึ่งสนับสนุนพระยอดฟ้าให้ขึ้นครองราชสมบัติ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ อาจจะพอสันนิษฐานได้ว่าแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ไม่น่าจะมีส่วนในการปลงพระชนม์พระราชโอรสของพระนางเอง ดังนั้นถ้าพระนางไม่มีส่วนในการกระทำนี้ การประหารอันเป็นการกระทำที่เอิกเกริกจึงไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์และขุนนางผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งคงจะไม่ยินยอม ดังนั้นวิธีการที่ทำได้อย่างเงียบ ๆ คือการลอบปลงพระชนม์โดยการวางยาพิษ

กลุ่มขุนพิเรนทรเทพนั้นรอเวลาที่ความไม่พอใจในขุนวรวงศาธิราชจะเพิ่มขึ้นจนกระทั่งมีการปลงพระชนม์สมเด็จพระยอดฟ้า การสิ้นพระชนม์ครั้งนี้จึงกลายเป็นการจุดชนวนระหว่างกลุ่มขุนวรวงศาธิราชและกลุ่มขุนพิเรนทรเทพขึ้น กลุ่มขุนพิเรนทรเทพมีผู้ร่วมก่อการสำคัญ คือ ขุนอินทรเทพ หมื่นราชเสน่หา หลวงศรียศ และหมื่นเสน่หานอกราชการ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ไปนมัสการพระเทียรราชาที่ทรงผนวชอยู่ให้ลาผนวชเพื่อขึ้นครองราชสมบัติ ต่อมามีการแจ้งข่าวเข้ามาในกรุงว่ามีช้างลักษณะดีในโขลงช้างป่าเข้ามาทางวัดแม่นางปลื้ม เข้าเพนียดวัดของ กลุ่มขุนพิเรนทรเทพจึงเตรียมการข่มใจตีขบวนเรือของขุนวรวงศาธิราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ ที่จะเสด็จไปเพนียดวัดของ พอดีกันกับที่พระยาพิชัยและพระยาสุวรรณคโลกลงมาถึงกรุงศรีอยุธยา (มีการเรียกขุนนางหัวเมืองเหนือทั้ง 7 ลงมา) จึงเข้าร่วมแผนการของขุนพิเรนทรเทพด้วย หมื่นราชเสน่หานอกราชการไปข่มยิงอุปราชจันที่ซึ่งไปเพนียดเสียชีวิต กลุ่มของขุนพิเรนทรเทพวางกำลังดักไว้ที่ปากคลองบางปลาหมอ รอจนกระทั่งเข้าขบวนเรือผ่านมาถึงที่ดักข่มอยู่ จึงเข้าโจมตีทันทีสามารถจับขุนวรวงศาธิราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ได้ ให้ประหารชีวิตเสีย ส่วนพระศรีศิลป์พระอนุชาพระยอดฟ้าให้ละเว้นไว้ (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 30-34 พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 25-30 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 25 พพ.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 67-69 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 32-38)

สถานที่ที่กลุ่มขุนพิเรนทรเทพเลือก คือ ปากคลองบางปลาหมอ ซึ่งอยู่ใกล้กับปากคลองสระบัวที่มีขนาดใหญ่กว่า เป็นแนวกำบังการดักข่มได้อย่างดี เส้นทางไปเพนียดวัดของเป็นเส้นทางบังคับที่ต้องใช้แม่น้ำลพบุรี โดยออกจากพระราชวังหลวงมุ่งไปทางตะวันออกเพนียดวัดของอยู่บนฝั่งพระนครแต่อยู่นอกกำแพงเมือง ดังนั้นการเดินทางทางน้ำจึงสะดวกกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นขบวนเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อขบวนเสด็จผ่านบริเวณแยกปากคลองจึงทำให้สามารถโจมตีขบวนเรือได้ง่าย (มีแผนที่ประกอบ) หลังจากการประหารขุนวรวงศาธิราช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำอธิบายแผนที่ 1

แผนที่แสดงตำแหน่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการลอบสังหารขุนวรวงศาธิราช
และแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์

- หมายเลข 1 พระราชวังหลวง
- “ 2 เหนือวัดของ
- “ 3 ปากคลองบางปลาหมอ ที่ัดักชุมของกลุ่มชนพิเรนทรเทพ
- “ 4 วัดแม่นางปลื้ม
- “ 5 วัดราชประดิษฐฐาน ซึ่งพระเทียรราชาทรงผนวช
- สัญลักษณ์เส้นประ --- ในแม่น้ำลพบุรี เป็นเส้นทางของขบวนเรือของขุนวรวงศาธิราช

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์แล้ว กลุ่มขุนพิเรนทรเทพจึงเชิญเสด็จพระเทียรราชาให้ทรงลาผนวช และขึ้นครองราชสมบัติเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

กบฏพระศรีศิลป์และการประหารสังฆราชฝ่ายอรัญวาสีเป็นครั้งแรก

พระศรีศิลป์เป็นพระราชโอรสของพระไชยราชาธิราชซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้ทรงละเว้นไว้ไม่ได้ประหาร ได้ก่อการกบฏขึ้นใน พ.ศ.2104 จากพระราชพงศาวดารกล่าวว่

...พระศรีศิลป์บวชอยู่วัดมหาธาตุ แล้วหนีออกไปอยู่ตำบลม่วงมดแดง และพระสังฆราชวัดป่าแก้วให้ฤกษ์แก่พระศรีศิลป์ ให้เข้ามาเข้าพระราชวัง ณ วันเสาร์ ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 9 ครั้งนั้นพระยาสีหราชเดโชเป็นโศภรับพระราชอาชญาอยู่ และพระยาสีหราชเดโชจึงให้ไปว่าแก่พระศรีศิลป์ว่า ครั้นพ้นวันพระแล้วจะให้ลงพระราชอาชญาฆ่าพระยาสีหราชเดโชเสีย ขอให้เร่งยกเข้ามาให้ทันแต่ในวันพระนี้ พระศรีศิลป์จึงยกเข้ามาแต่ ในวันพฤหัสบดี แรม 14 ค่ำ เดือน 8 เพลายืนนั้นมาแต่กรุง ครั้นรุ่งขึ้นในวันพระนั้น พระศรีศิลป์เข้าพระราชวังได้ครั้งนั้น พระศรีศิลป์มรณภาพในพระราชวังนั้น ครั้นแล้วรู้ว่าพระสังฆราชป่าแก้วให้ฤกษ์แก่พระศรีศิลป์เป็นแม่นแล้วไซ้ร ก็ให้เอาพระสังฆราชป่าแก้วไปฆ่าเสีย... (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 459)

การก่อการกบฏของพระศรีศิลป์สันนิษฐานว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขึ้นครองราชสมบัติของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งทรงได้ราชบัลลังก์มาจากการกำจัดกลุ่มของขุนวรรวงศาธิราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ ด้วยความช่วยเหลือของขุนพิเรนทรเทพและพวกพระศรีศิลป์เมื่อพระชนมายุ 13-14 ชันษา ถูกกำหนดให้ออกบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดราชประดิษฐาน (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 72 พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 61 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 41 พก.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 81 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 76) ชื่อวัดที่ปรากฏไม่ตรงกัน คือ วัดมหาธาตุกับวัดราชประดิษฐาน วัดมหาธาตุเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายคามวาสี ส่วนวัดราชประดิษฐานเป็นที่ซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเคยผนวชเมื่อครั้งเป็นพระเทียรราชา พระศรี

ศิลป์ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระไชยราชา และเป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วย เมื่อบรรพชาควรต้องอยู่ในความดูแลของสมเด็จพระสังฆราชเนื่องจากเป็นพระราชวงศ์ แต่ขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงมีสถานะเป็น “ นักโทษการเมือง ” ด้วย ดังนั้นวัดราชประดิษฐฐานซึ่งเป็น “ เขตอิทธิพล ” ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิมาก่อนจึงเหมาะในการกักตัวพระศรีศิลป์ จึงอาจจะสันนิษฐานได้ว่า พระศรีศิลป์น่าจะบรรพชาที่สมเด็จพระสังฆราชที่วัดมหาธาตุ ตามราชประเพณี แต่อาจจะถูกส่งไปควบคุมตัวที่วัดราชประดิษฐฐาน

ในระหว่างนี้มีการขอร้องสมเด็จพระสันตปาปาให้คุ้มครองพระศรีศิลป์ จึงให้คุมตัวไว้ที่วัดธรรมิกราช จะให้ผนวชเป็นพระภิกษุ เนื่องจากพระชนมายุใกล้ครบพอดี (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ เล่ม 1, 2504: 73 พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 62 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 41 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 76 พก.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 81) เห็นได้ว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องประหารพระศรีศิลป์มาตั้งแต่แรก อาจจะเนื่องมาจากความเป็นพระนัดดา หรือกลัวว่าจะเกิดปฏิกิริยาในหมู่ขุนนางเก่าของพระไชยราชาก็เป็นได้ จึงใช้วิธีการบังคับให้ผนวชเสีย แต่พระศรีศิลป์เสด็จหนีไปก่อนที่จะถูกจับผนวช และไปขอร้องสมเด็จพระสันตปาปา (ไม่แน่ชัดว่าตรงกับสถานที่ใด แต่คาดว่าคงจะไม่ไกลจากกรุงศรีอยุธยา มากนัก)

จากการติดก่อกบฏครั้งแรกนี้ทำให้มีขุนนางถูกจองจำไว้หลายคนด้วยกัน คือ พระยาสีหราชเดโช (เจ้ากรมภาหุขวา) พระยาทำยน้ำ (เจ้ากรมภาหุซ้าย) พระยาพิชัยรัตนฤทธิ (เจ้ากรมเขนทองขวา) หมื่นภักดีศวร (รองปลัดกรมพระตำรวจในซ้าย) และหมื่นภักยรินนทร์ (ไม่ทราบสังกัด) และจะให้มีการประหารขุนนางเหล่านี้เสีย ฝ่ายพระศรีศิลป์ไปขอฤกษ์จากสังฆราชวัดป่าแก้ว หรือพระพนรัตน์ จะยกพลเข้าโจมตีพระนคร แต่พวกที่ถูกจองจำส่งหนังสือออกไปบอกให้เข้ามาเร็วกว่าฤกษ์ที่ให้ เพราะจะถูกนำตัวไปประหาร พระศรีศิลป์จึงยกเข้ามาทางหอรัตนชัย (ประตูหอรัตนชัย) ปะทะกับเจ้าพระยามหาเสนา และสามารถเข้าพระราชวังหลวงได้ทางประตูเสาชิงช้า พระมหาจักรพรรดิเสด็จหนีไปมหาพราหมณ์ (เกาะมหาพราหมณ์) พระศรีศิลป์ช่วยเอาขุนนางที่ถูกจองจำทั้ง 5 คนออกมา แต่พระราเมศวร พระมหินทรและเหล่าขุนนางรวบรวมกำลังพลเข้าต่อต้าน พระศรีศิลป์ถูกปืนสั้นพระชนมในพระราชวัง พระยาสีหราชเดโช พระยาทำยน้ำ พระยาพิชัยรัตนฤทธิ หมื่นภักดีศวร และหมื่นภักยรินนทร์ ให้ประหารชีวิต และเมื่อทรงทราบว่าพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว เป็นผู้ให้ฤกษ์ก็ให้ประหารชีวิตเสียด้วย (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ เล่ม 1, 2504: 74 พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 62-63

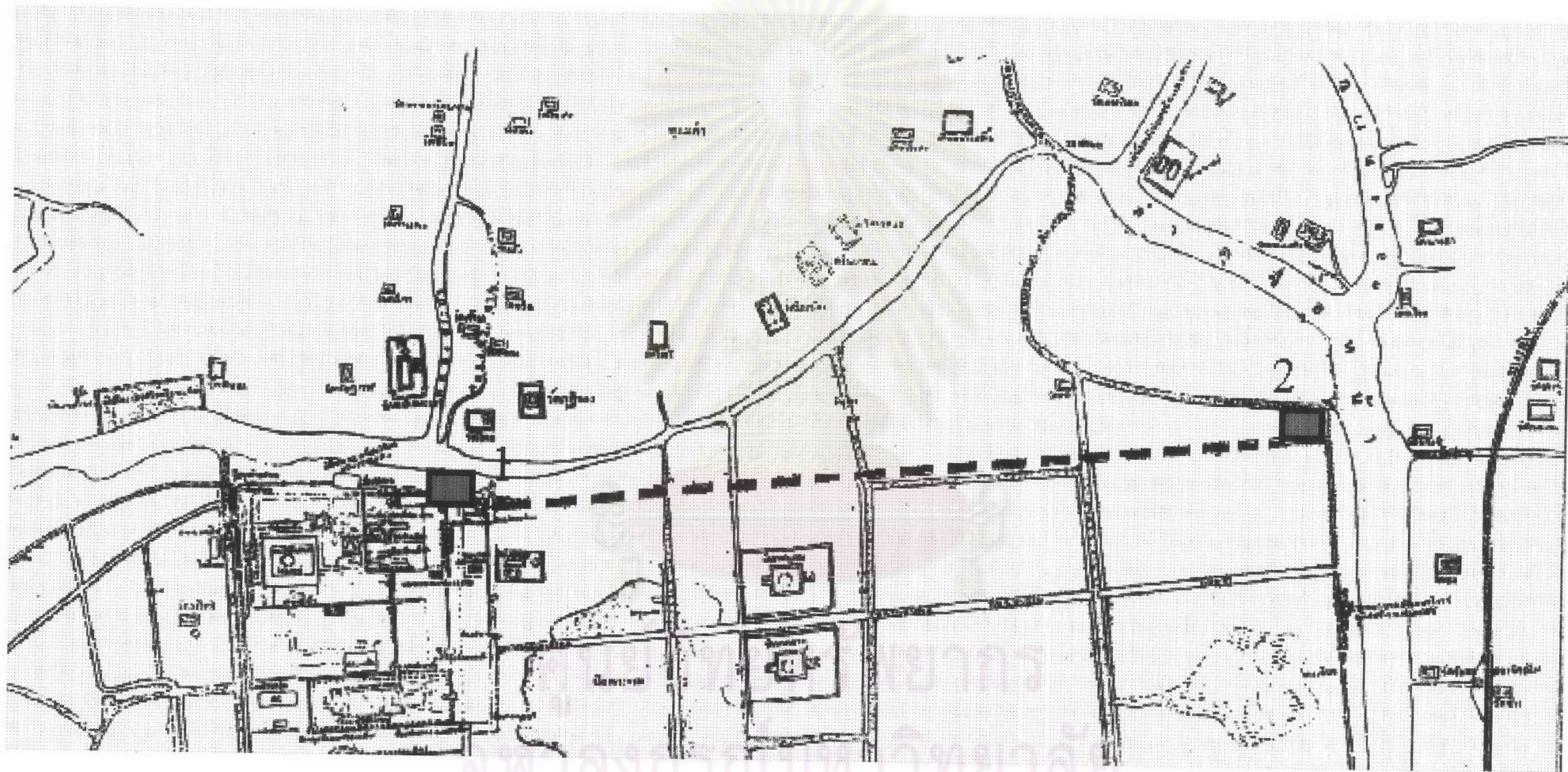

พท.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 42 พท.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 82 พท.ฉบับพันธัน
ทนามาศ เล่ม 1, 2512: 76-78)

พระศรีศิลปได้ถูกขังจากพระพนรัตน์ให้ยกกำลังพลเมื่อวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 9
(พท.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 459) แต่ต้องยกเข้ามาก่อนเพราะจะมีการประหาร
เหล่าขุนนางที่ถูกจับกุมอยู่ พระศรีศิลปเข้ามาทางหอรัตนชัย (หรือประตูหอรัตนชัย) แล้วมา
เข้าพระราชวังทางประตูเสาชิงชัย ถ้าข้อความเกี่ยวกับชื่อสถานที่นี้ไม่มีความผิดพลาด แสดง
ว่าพระศรีศิลปผ่านหอรัตนชัยมาไม่ใช่ประตูหอรัตนชัยเข้ามา เพราะประตูเสาชิงชัยเป็นประตู
ด้านทิศเหนือของพระราชวัง การจะเข้าประตูเสาชิงชัยจะต้องเข้าจากทางด้านเหนือ ซึ่งแสดง
ว่าพระศรีศิลปไม่ได้เข้าไปในกำแพงเมืองตั้งแต่แรก แต่ยกกำลังพลมาข้างนอกเมืองซึ่งเป็น
บริเวณที่ว่างทางด้านทิศเหนือของกำแพงพระนคร เนื่องมาจากแนวกำแพงเมืองในขณะนั้นยัง
ไม่ได้ถูกขยายออกไปจากแนวถนนหน้าบางตรา ถนนป่าตะกั่ว และถนนปามะพร้าว (มีแผนที่
ประกอบ) และถ้าพระศรีศิลปบุกเข้ามาในพระนครตั้งแต่ประตูหอรัตนชัย ก็ไม่มีเหตุผลเหมาะ
สมใดที่จะต้องออกจากกำแพงพระนครเพื่อที่จะไปเข้าประตูด้านทิศเหนือ เพราะประตูทางด้าน
ตะวันออกก็มีเช่นกัน

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับกบฏพระศรีศิลปอยู่ที่การประหารพระพนรัตน์ วัด
ป่าแก้ว หรือสมเด็จพระพนรัตน์ พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี นับได้ว่าไม่เคยมีการประหารชีวิต
พระสังฆราชด้วยข้อหากบฏมาก่อนเลย สมเด็จพระพนรัตน์ เป็นตำแหน่งของพระราชาคณะอัน
ดำรงฐานะเป็นพระสังฆราชของพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสี ไม่ว่าพระสงฆ์รูปใดขึ้นมาเป็นพระสังฆ
ราชก็จะใช้พระนาม สมเด็จพระพนรัตน์ นี้ ตำแหน่งนี้ในพระราชพงศาวดารมักจะระบุคู่กับวัด
ป่าแก้วเสมอ แต่ยังเป็นที่ยกเถียงกันว่าวัดป่าแก้วอยู่ที่ใด สมเด็จพระยาดำรงราชานุ
ภาพ และ น. ณ ปากน้ำ ต่างให้ความเห็นว่า ป่าแก้ว เป็นการระบุสังกัดของฝ่ายอรัญวาสี คือ
เป็นสำนักป่าแก้ว โดยการเอ่ยชื่อวัดแล้วตามด้วยคำระบุสังกัดว่า ป่าแก้ว เพราะคำว่า “ ป่า
แก้ว ” แปลมาโดยตรงจากคำว่า “ พนรัตน์ ” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ, 2514: 170) อย่างไรก็ตามมีความพยายามในการที่จะค้นหาว่าวัดป่าแก้วอยู่ที่ใด
จากการศึกษาของ น. ณ ปากน้ำ ปรากฏว่าวัดที่เป็นวัดใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี (อรัญญิก) นั้นจะ
ต้องอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองและอยู่นอกเมืองเสมอ เช่น วัดป่าแดงของเมืองสุโขทัย วัดป่า
เลไลยก์ ของสุพรรณภูมิ และวัดแก้วของเมืองสรรคบุรี เป็นต้น เหล่านี้เป็นเมืองร่วมสมัยกับ
กรุงศรีอยุธยา ดังนั้นการกำหนดฝั่งของฝ่ายอรัญวาสีจึงน่าจะมีความเหมือนกันอยู่บ้าง จึง

วิหาร
พระตำหนัก
คูเมือง
คูน้ำ
คูขุด
คูคัน

คำอธิบายแผนที่ 2

แผนที่แสดงตำแหน่งที่พระศรีศิลปเคลื่อนกำลังพล

หมายเลข 1 ประตูลาดงไชย

“ 2 ประตูหอรदनไชย

สัญลักษณ์เส้นประ --- คือ แนวกำแพงเมืองเดิมก่อนที่จะมีการขยายขึ้นมาติดแม่น้ำ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สามารถสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าแก้วผู้นำฝ่ายอริญวาสีจึงน่าจะอยู่ทางทิศตะวันตกและอยู่นอกพระนคร (น. ณ ปากน้ำ, 2537: 77,525)

การประหารพระสังฆราชฝ่ายอริญวาสีด้วยข้อหาให้การสนับสนุนการก่อกบฏเป็นการแสดงให้เห็นว่า ราชสำนักทวารวดีระแวงคณะสงฆ์ฝ่ายอริญวาสีซึ่งอาจจะมี ความพยายามในการเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง ทำให้ทางฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทำการรุนแรงโดยการประหารพระสังฆราช หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะเป็นความบาดหมางระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับสมเด็จพระพนรัตน์เป็นกรณีพิเศษก็เป็นได้

ความขัดแย้งของสมเด็จพระมหินทราธิราชและสมเด็จพระมหาธรรมราชา

เมื่อครั้งการยึดอำนาจจากขุนวรวงศาธิราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์เป็นผลสำเร็จ พระเทียรราชาเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และโปรด ฯ ให้ขุนพิเรนทรเทพเป็น “...สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ให้รับพระราชบัณฑูรครองเมืองพิษณุโลก...” (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ., 2504: 36) และสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงพระราชทานพระราชดำรัสสาบานว่า “...กษัตริย์พระองค์ใดได้ครองพิภพภายหน้า อย่าให้กระทำแก่ญาติพี่น้องพวกพงศ์สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช...ให้โลหิตตกลงในแผ่นดิน...” (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ., 2504: 38 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม, 2537: 26-27) การได้รับพระราชทานสิทธิพิเศษเช่นนี้ อาจจะสร้างความไม่พอใจให้แก่สมเด็จพระมหินทราธิราชด้วยส่วนหนึ่ง เนื่องจากตำแหน่ง “ พระมหาธรรมราชาธิราช ” ที่มีอำนาจในการปกครองเมืองพิษณุโลกซึ่งเป็นผู้นำหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง กรณีนี้จึงสันนิษฐานว่าเป็นสาเหตุเริ่มแรกของความขัดแย้งของทั้งสองพระองค์

ต่อมาเมื่อเกิดสงครามกับพม่า เมืองพิษณุโลกถูกล้อมโดยกองทัพของพระเจ้าหงสาวดีสมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงส่งเรือเร็วลงไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ทันเวลา สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงยอมสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าหงสาวดีแล้ว (พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ., 2504: 83-84) ด้วยเหตุที่สมเด็จพระมหาธรรมราชาอาจจะทรงต้องการรักษาเมืองพิษณุโลกและกำลังคนของพระองค์ไว้ อีกทั้งอาจจะทรงอาศัยอำนาจของพระเจ้าหงสาวดีในการที่จะแยกอำนาจการปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือของพระองค์ออกจากกรุงศรีอยุธยาก็เป็นได้

เมื่อ พ.ศ.2106 พระเจ้าล้านช้าง (พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต) ได้ส่งพระราชสาส์นมาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทูลขอพระราชทานพระราชธิดาของสมเด็จพระศรีสุริโยทัย คือ พระเทพกษัตริ แต่ขณะนั้นพระเทพกษัตริทรงพระประชวร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงพระราชทานพระแก้วฟ้าไปแทน แต่พระเจ้าล้านช้างได้ส่งพระราชธิดากลับคืนมาและขอพระราชทานพระเทพกษัตริ (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 460) เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงทราบจึงให้คนส่งข่าวไปยังพระเจ้าหงสาวดีให้มาชิงตัวพระเทพกษัตริ และทหารของพระเจ้าหงสาวดีก็สามารถสกัดทัพชิงพระเทพกษัตริมาได้ (พก.ฉบับบริติชมิวเซียม, 2537: 52) สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงไม่ต้องการให้กรุงศรีอยุธยาตั้งเอากรุงศรีสัตนาคนหุตเข้ามาเป็นพันธมิตร เพราะโดยที่ตั้งแล้วสามารถโอบล้อมตีเมืองพิษณุโลกได้อย่างสะดวก การขัดขวางในครั้งนี้นี้ย่อมสร้างความไม่พอใจอย่างมากให้กับกรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระมหินทราธิราชจึงทรงร่วมมือกับพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตในการตีเมืองพิษณุโลก แต่สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ทราบถึงแผนการนี้จึงทรงส่งข่าวไปยังกรุงหงสาวดี แผนการของสมเด็จพระมหินทราธิราชจึงไม่ประสบความสำเร็จ พระเจ้าหงสาวดีส่งกองทัพมาช่วยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ในที่สุดทั้งกองทัพกรุงศรีอยุธยาและกรุงศรีสัตนาคนหุตก็ต้องล่าถอยไป

เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเสด็จไปเมืองหงสาวดีได้ทรงนำพระนเรศวรไปกับพระองค์ด้วย เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระมหินทราธิราชทราบข่าวนี้ จึงจัดกองทัพไปเมืองพิษณุโลกและรับพระวิสุทธิกษัตริย์กับพระเอกาทศรถลงมากรุงศรีอยุธยา (พก.ฉบับบริติชมิวเซียม, 2537: 57) เพื่อเป็นหลักประกันว่าถ้าสมเด็จพระมหาธรรมราชาจะทรงทำอะไรก็ตามยังต้องทรงนึกถึงพระมเหสีและพระราชโอรสด้วย แต่เหตุการณ์กลับเป็นตรงกันข้ามเพราะสมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงวางพระทัยว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะไม่ทรงทำอะไรแก่พระราชธิดาและพระราชนัดดาเป็นแน่ จึงทรงให้ความช่วยเหลือพระเจ้าหงสาวดีในการมาตีกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งสำเร็จใน พ.ศ.2112 และพระเจ้าหงสาวดีได้ “...ทำการปราบดาภิเษกสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า เสวยราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา...” (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2515: 461)

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระมหินทราธิราชทรงคาดการณ์สถานการณ์นี้ผิดพลาด เพราะตัวประกันนั้นเป็นพระราชธิดาและพระราชนัดดา (ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) จึงเท่ากับว่าทั้งสองพระองค์ทรงปลอดภัยอยู่ใน “ บ้าน ” ของพระองค์เอง สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชจึงได้ประโยชน์จากการนี้ คือส่งพระมเหสีและพระราชโอรสไป

ไว้ในที่ปลอดภัย ไม่ต้องกลัวว่าพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตจะตีตลบหลังมายึดเมืองพิษณุโลก และอาจจะจับทั้งสองพระองค์ไปเป็นตัวประกัน จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งของสมเด็จพระมหินทราธิราชกับสมเด็จพระมหาธรรมราชานั้น กลายเป็นชนวนเหตุที่ทำให้อาณาจักรใกล้เคียงยื่นมือเข้ามาในดินแดนของกรุงศรีอยุธยาได้ง่ายขึ้น

กบฏญวนประเชียร

ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ.2112-2133) เกิดกบฏญวนประเชียร (ญวนพิเชียร) ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2124 ญวนประเชียรเป็นผู้นำการกบฏ ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไปรอด ๙ ให้เจ้าพระยาจักรี ยกกำลังพลออกไปตั้งที่บ้านมหาไถไทย ญวนประเชียรพาคนเข้ารบกับพวกเจ้าพระยาจักรี พระยาจักรีตายในที่รบและขุน หมื่น ต่างก็ตายในที่รบหลายคน ชาวบ้านจึงเข้าด้วยญวนประเชียรมากขึ้น ถึง 3000 คน ญวนประเชียรคิดจะบุกยึดเมืองลพบุรี พระยาสิทธิราชเดโชซึ่งรับพระราชดำรัสไปซ่อมกำแพงเมืองลพบุรี รู้ข่าวกบฏจึงเตรียมการป้องกันเมือง ญวนประเชียรซึ่งย้ายมาอยู่ที่ตำบลหัวตริ แล้วให้สมัครพรรคพวกเข้าปล้นเอาเมืองพระยาสิทธิราชเดโชก็นำกำลังป้องกันเมืองอย่างเข้มแข็ง มีชาวบรเทศผู้หนึ่งยิงปืนลับนถุก ญวนประเชียรตาย พวกกบฏจึงแตกพ่ายไป (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2514: 463 พก.ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ เล่ม 1, 2504: 157-159 พก.ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 76 พก.ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์, 2515: 131-132 พก.ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2534: 109 พก.ฉบับพันจันทนุมาศ เล่ม 1, 2512: 165-167)

สำหรับชาวบรเทศที่ยิงญวนประเชียรเสียชีวิต น่าจะหมายถึงชาวต่างประเทศชาติตะวันตก สันนิษฐานว่าอาจจะจะเป็นชาวโปรตุเกสและอาจจะจะเป็นหน่วยทหารแมนป็น

ญวนประเชียร หรือญวนพิเชียร “...เรียนศาสตราคม...” (พก.ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ 2515: 463) จึงน่าจะเป็นคนที่มีความรู้พอสมควร พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ เรียก “ พระยาวิเชียร ” ส่วนพระราชพงศาวดารกรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียม เรียก “ ขุนโกหก ” จึงสันนิษฐานว่าอาจจะจะเป็นขุนนาง สิ่งที่ยืนยันความรู้ความสามารถของญวนประเชียร คือ การพ่ายแพ้ของพระยาจักรีในที่รบ ซึ่งแสดงถึงการเตรียมการและการวางแผนทางยุทธศาสตร์อย่างเป็นขั้นเป็นตอน (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2526: 12)

ญวนประเชียรเลือกโจมตีเมืองลพบุรีก่อนที่จะมากรุงศรีอยุธยา เพราะเมืองลพบุรี เป็นหน้าด่านสำคัญ (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2526: 12) มีทำเลที่ตั้งที่อยู่ติดแม่น้ำเหมาะที่

จะใช้เป็นฐานที่ตั้งกำลังพล เพื่อมาโจมตีกรุงศรีอยุธยา แต่บังเอิญพระยาสิทธิราชเดโชไปซ่อมกำแพงเมืองลพบุรีอยู่ จึงสามารถเตรียมการรับมือกบฏญวนประชิดไว้ได้ ทำให้ญวนประชิดต้องปะทะกับฝ่ายพระยาสิทธิราชเดโชก่อนที่เข้าเมืองลพบุรี สันนิษฐานว่าการปะทะครั้งหลังนี้อาจจะไม่อยู่ในแผนของญวนประชิดมาก่อน และเมื่อญวนประชิดถูกชาวบรเทศยิงตาย สมัครพรรคพวกของญวนประชิดก็พากันแตกหนีกันไปหมด

ถ้าญวนประชิดเป็นผู้มีความรู้ เข้าใจยุทธศาสตร์ และเคยเป็นหรือเป็นขุนนาง การก่อกบฏของญวนประชิดย่อมมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองแน่นอน กบฏญวนประชิดเกิดในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ญวนประชิดน่าจะเป็นคนของกลุ่มอำนาจเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ เห็นได้จากเมื่อครั้งปะทะกับพระยาจักรีมี “ ชาวมหาไทย ” ที่ไปกับทัพของพระยาจักรี เปลี่ยนใจไปเข้าร่วมกับญวนประชิดด้วย ญวนประชิดอาจจะเป็นขุนนางที่ถูกปลดคนหนึ่งก็เป็นได้ (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2526: 14) เนื่องจากสมเด็จพระมหาธรรมราชาได้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งขุนนางจำนวนมาก ภายหลังจากการเสด็จขึ้นครองราชสมบัติโดยการสนับสนุนของพระมหากษัตริย์แห่งหงสาวดี ซึ่งน่าจะสร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มขุนนางเก่าโดยทั่วไป

นับตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พ.ศ.1893-1912) จนกระทั่งถึงสมเด็จพระนครินทราชาธิราช (พ.ศ.1912) การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองเหนือราชบัลลังก์อยุธยา เป็นการแข่งขันกันระหว่างฝ่ายสุพรรณภูมิ และฝ่ายละโว้ ทั้งสุพรรณภูมิและละโว้ต่างก็เป็นเมืองใหญ่ที่มีทั้งอำนาจทางทหารและอำนาจเศรษฐกิจ การครอบครองพื้นที่บนลุ่มแม่น้ำท่าจีน และลุ่มแม่น้ำป่าสักทำให้ทั้งสองเมืองต่างสามารถควบคุมเส้นทางเศรษฐกิจของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ได้ อำนาจทางเศรษฐกิจนับเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็น “ ฐาน ” อันมั่นคงประการหนึ่ง

ในการปฏิบัติการเพื่อการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองตลอดช่วงระยะเวลานี้เป็นการใช้กำลังพลจำนวนมากเป็นหลัก มีการยกกำลังพลจำนวนมากมาจากเมืองสุพรรณบุรี และเมืองละโว้ ไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 “ ฐาน ” อยู่ที่เมืองละโว้ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 และสมเด็จพระนครินทราชาธิราชที่มาจากเมืองสุพรรณภูมิ โดยใช้กำลังพลจำนวนมากจาก “ ฐาน ” แสดงให้เห็นว่าแต่ละเมืองต่างก็มีกำลังพลจำนวนมากอยู่ในอำนาจซึ่งสามารถยึดครอง “ กรุง ” ที่เป็น “ เป้าหมาย ” ได้

การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองที่ค่อนข้างรุนแรง คือการใช้กำลังพลครั้งสุดท้ายจากเมืองสุพรรณภูมิ เมื่อเจ้าอภัยพระยายกกำลังพลมาปะทะกับกำลังพลของเจ้ายี่พระยาที่มาจากเมืองแพกศรีราชา การปะทะกันเกิดที่บริเวณสะพานป่าถ่านในพระนคร ผลจากการปะทะกันทำให้ทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์และเจ้าสามพระยาที่มารออยู่นอกพระนครได้ขึ้นครองราชสมบัติ เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (พ.ศ.1967-1991) หลังจากนั้นไปการยกกำลังพลจากเมืองสุพรรณภูมิก็ไม่มีอีก

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงปรับปรุงระเบียบแบบแผนการปกครองใหม่ เพื่อเป็นการลดทอนอำนาจหัวเมืองในระยะใกล้ให้ลดลง เพื่อจะได้ไม่เป็น “ ฐาน ” ในการยกกำลังพลมายังพระนครอีก เมื่อการยกกำลังพลจากหัวเมืองยุติลงการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองเชื่อว่ายุติตามไปด้วย แต่มีการปฏิบัติการในลักษณะใหม่แทน คือ การรัฐประหารภายในพระนคร ซึ่งเป็นการใช้ทั้งกำลังพลและการลอบทำร้าย การรัฐประหารในพระนครครั้งแรกริเริ่มโดยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ที่ให้ประหารสมเด็จพระรัษฎาธิราช (พระราชนัดดา) กษัตริย์ผู้ทรงพระเยาว์ และสมเด็จพระไชยราชาธิราชนี้เองที่ทำการรวบรวมหัวเมืองเหนือทั้งปวงเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยา แต่ปัญหาที่ตามมาคือ จำนวนขุนนางในราชสำนักที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการลงมาของขุนนางหัวเมืองฝ่ายเหนือ และมีการแบ่งเป็นกลุ่มเป็นพวก คือ ขุนนางราชสำนักเดิม กับขุนนางหัวเมืองฝ่ายเหนือ

สถานการณ์ความตึงเครียดในราชสำนักมีมากขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างยึดถือผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก เมื่อสมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จสวรรคต อำนาจในราชสำนักเปลี่ยนมาอยู่ในมือของแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์พระมารดาของพระยอดฟ้ากษัตริย์พระองค์ใหม่ ความกดดันย่อมมีสูงขึ้นแก่ฝ่ายขุนนางหัวเมืองเหนือ เพราะฝ่ายขุนนางราชสำนักเดิมขึ้นมามีอำนาจอย่างเต็มที่ การปะทะกันระหว่างกลุ่มของขุนนางวงศาธิราชและขุนพิเรนทรเทพจึงอุบัติขึ้น เมื่อมีการลอบปลงพระชนม์พระยอดฟ้า ขบวนการที่คุกรุ่นอยู่จึงถูกจุดให้ติดขึ้นโดยการวางแผนของกลุ่มขุนพิเรนทรเทพในการโค่นอำนาจแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์และขุนนางวงศาธิราช

การดักขุมโจมตีเป็นหนึ่งในวิธีการลอบทำร้ายที่นำมาใช้อย่างได้ผลในกรณีนี้ เนื่องจากภูมิประเทศเอื้ออำนวย และสามารถกำจัดผู้นำกลุ่มทั้งสองได้ ในสมัยนี้มีการใช้อาวุธใหม่ในการลอบทำร้าย คือ ปืน ที่ใช้กำจัดอุปราชจัน และในสมัยหลังได้มีการใช้อาวุธปืนในการสังหารญาติประเศียรเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าการลอบทำร้ายถูกนำมาใช้ในราชสำนักมากขึ้น นับจากการลอบปลงพระชนม์พระยอดฟ้า การดักขุมโจมตีขบวนเรือของขุนนางวงศาธิราช เป็นการแสดงให้เห็น

ว่าการใช้กำลังพลจำนวนมากไม่เอื้ออำนวยให้ทำได้ในระยยะเวลานั้น และการลอบทำร้ายจะได้ผลมากกว่า

แต่การใช้กำลังพลจากภายนอกพระนครก็ยังไม่ได้ยุติลง มีการกบฏของพระศรีศิลป์เกิดขึ้น ตามมาด้วยการกบฏของญาณประเชียร ซึ่งเป็นการใช้กำลังพลจากภายนอกพระนครในระยะใกล้

ในระยะก่อนสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา บริเวณด้านเหนือของพระนครเป็นที่ว่าง มีเพนียดวัดของอยู่ใกล้บริเวณที่จะเป็นพระราชวังหน้าในอนาคต แนวกำแพงเดิมอยู่ที่ระยะไม่เกินถนนปาดะแก้ว ถนนหน้าบางตรา และถนนปามะพร้าว ทำให้บริเวณที่ว่างนอกพระนครมีขนาดใหญ่มาก สามารถที่จะตั้งกำลังพลจำนวนมากได้ประชิดกำแพงพระนคร เป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพของพระนคร ดังนั้น สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงให้มีการขยายแนวกำแพงออกไปจนสุดริมน้ำ เพื่อลดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ทางทหารลง เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่พระนครด้วย ในขณะที่เดียวกันให้มีการขุดลำคูชื่อหน้าให้กว้างขึ้นตลอดแนวจนถึงบ่อมหอราชคฤห์ ทำให้แนวแม่น้ำป่าสักที่เลียบบพระนครกว้างขึ้น เป็นการจำกัดทางที่เข้าพระนครโดยมีท่าบร่อให้ข้ามเพียงทางเดียวเท่านั้น เพิ่มความปลอดภัยให้พระนครมากขึ้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย